

Fadern fick inte veta att barnen skickats till Sverige

När **Adéle Hildén** i Lahtis plötsligt blev sjuk i januari 1942 och dog efter några dagar togs hennes fem barn om hand på barnhem.

Bara några veckor senare sändes två av systrarna till Sverige som krigsbarn, och en kort tid därefter skickades mellansystern också.

De två pojkarna blev kvar på barnhemmet. Den yngste blev snabbt adopterad av en annan familj i Lahtis.

Men familjefadern som låg vid fronten för att försvara fosterlandet underrättades inte om

dödsfallet. Han tillfrågades över huvud taget inte när det gällde barnen. Ändå var han far till de två yngsta.

Inte heller fick han veta var barnen hamnade. De sociala myndigheterna vägrade lämna ut uppgifterna.

Det var på det sättet som **Raili** och **Margit** kom till Sverige. Storasyster Raili försökte ta hand om lillasystern, men de separerades obönhörligt.

Det var krig i Finland. Men ändå...

Sidorna 4-5

Lillasyster Margit adopterades och hamnade i Skåne.

Systrarna Armi och Raili Hildén år 1950.

**Vänskapen
består
efter 65 år
Sidan 8**

**På spaning
efter rötterna
i Karelen
Sidorna 9-11**

Organisationsnummer: 878001-7862

Från redaktionen

Mycket ska man höra innan öronen trillar av.

Ju fler berättelser jag får höra om hur krigsbarns-transporterna kunde gå till, och hur barnen kunde behandlas, desto mer frustrerad blir jag. Dessutom förvånad, men mest förbannad.

Läs reportaget på sidorna 4-5 och du förstår vad jag menar.

Det är ofattbart hur de sociala myndigheterna i Lahtis kunde behandla familjen **Hildén-Hulkinen** så som det beskrivs här.

Var det omtanken om barnen som gjorde att de två minsta definitivt togs ifrån sin far – som dessutom ingenting fick veta? Och var fanns en förälders rätt till sina barn?

Kanske finns det fler okända fakta i målet. Men de sociala myndigheternas agerande borde utsättas för en grundlig granskning. Det är visserligen över 65 år sedan det hände, men det kanske kunde kännas som en upprättelse för **Raili** och **Margit** att få veta att det inte är acceptabelt.

Allt var förvisso inte elände med barnförflyttningarna. Det finns solskenshistorier också. Som vänskapen mellan krigsbarnet **Urho Mäkirinta** i Luopioinen och **Bengt Carlsson** i Fristad. (Sidans 8)

Att identiteten har en oerhörd betydelse för en människa är **Anja Vallgren** ett levande bevis för. Hon fick behålla sin finska identitet när hon blev adopterad i Sverige och kan se tillbaka på sitt liv med ett leende. (Sidorna 6-7)

Att hon nu också ansökt att få tillbaka sitt finska medborgarskap är glädjande, särskilt för släkten i Finland.

Återstår att se om hon får tillbaka det på denna sidan näsåret. Den stora anhopningen av ansökningar förlänger behandlingstiden.

Jag tog över redaktörskapet för MedlemsNytt inför nr 2 år 1999. Vid Riksmötet i Tällberg i maj deklarerade jag att jag tänker avgå från den posten senast om två år, 2010.

Vem vill ta över?

Kanske är det dags att börja fundera över hur länge våra föreningar och vårt förbund kan verka. Vi har kanske snart uppnått våra mål. Åtminstone det att våra erfarenheter skulle dokumenteras för eftervärlden.

Kai Rosnell, chefredaktör
kai.rosnell@comhem.se

Detta nummer av MedlemsNytt är tryckt hos
Knivsta Tryckeri AB, Knivsta, i augusti 2008.

I detta nummer:

sidan

Från redaktionen	2
Ordföranden har ordet	3
Besked kan dröja till nästa år	3
Modern dog, barnen till Sverige	4
Fadern förbjöds söka efter barnen	5
Anja fick behålla sin identitet	6
Familjeporträtt	6
Teater "I krigets skugga"	7
Vänskapen består efter 65 år	8
På spaning efter sina rötter	9-11
Gotlands krigsbarn kartlagda	12
Fördjupade kunskaper	12
Han fick sitt tidigare namn tillbaka	13
Tvåspråkig teater	13
Gotlänningarna firar minnesdag	14
Om en finländsk arbetarfamilj i Sverige	14
Jorma Paldanius död	15
Fotoutställning i Höör	15
På gång i lokalföreningarna	15
...lindades och lades i en krubba	16

Utgivning

Nästa nummer av MedlemsNytt utkommer i början av december 2008, deadline 21 november 2008.

Direktanslutna till RFK

Medlemsavgiften för direktanslutning till RFK är 150 kr. per år. Tidningen ingår i priset.

Prenumeration

Årsprenumeration SEK 100:-- (för icke-medlemmar) till RFK:s pg 424 54 97 - 5.

I Finland (och övriga världen) 14 Euro till Kai Rosnell, bankkonto (Porin Osuuspankki) 570081 476 212, eller RFK:s konto ovan. **Glöm inte ange namn, adress och vad betalningen avser.**

Redaktionen för MedlemsNytt:

Matts Imhagen, ansvarig utgivare, Lundmansg. 11 B, 761 45 Norrtälje. Tel: 0176-12029.

E-post: *matts_imhagen@hotmail.com*

Kai Rosnell, chefredaktör (redigering, layout), Kølängsv. 10, 741 42 Knivsta. Tel: 018-380009.

E-post: *kai.rosnell@comhem.se*

Doris (Gui) Emanuelsson, Bergdalen 2, 172 79 Sundbyberg. Tel 08-7333187. E-post:

gui.sture@comhem.se

Irja Olsson, Näckrosstigen 7, 806 49 Gävle. Tel 026-167678. E-post: *irja.olsson.gle@telia.com*

Tapani Rossi, Frejgatan 3 D, 243 34 Höör.

Tel: 0413-24236. E-post: *tapani@rossi.se*

Riksförbundets hemsida: www.krigsbarn.se

— Ordföranden har ordet: —

Norrtälje i augusti 2008

Framtiden ligger i våra barns och barnbarns händer. I förra numret av MedlemsNytt kunde vi läsa om fyra barn till krigsbarn och om **Kari Engström** som inte träffat sin tyska far.

I en av Stockholms gratistidningar läser jag idag, 22 augusti, "Poppis med rodd efter Lassis OS". Rodd-SM går i helgen i Stockholm med **Lassi Karonen** som det stora dragplåstret för ungdomar. I förra numret av MedlemsNytt hade vår redaktör Kai ett reportage om bl.a. Lassi som barn till krigsbarn.

Hur har kriget, evakueringen, påverkat oss krigsbarn som vuxna, som förälder?

För min del inser jag att jag hade missat en hel del i min uppväxt utan en far, något som satt sina spår när jag själv blev far. Det här var jag inte medveten om när barnen var små och in i tonåren.

Ett barn är i behov av vuxna förebilder, mor och far. Barnet leker sig in i vuxenvärlden påverkad av den egna närheten på gott och ont, de tar efter de vuxna förebilderna.

Det är en bra inriktning vi kommit in i, i föreningarna och Riks, att få del av generationerna efter oss.

I början av september är det krigsbarnsdagar i Tammerfors. Vi blir några från Sverige som åker dit. Det hade varit trevligt med en gemensam resa och med fortsättning till orter som vi som barn lämnat i Finland. Samvaron stärker vår gemenskap, vilket märks vid förenings- och riksmöten. En gemensam resa i vårt forna hemland bör bli en vitamininjektion innan åldern sätter hinder för längre resor.

I förra numret reagerar **Stig Appelgren** över mitt ordval

om filmen om Tali Ihantala, att filmen är av "historiskt intresse", ett ordval jag står för. I mitt ordval finns inget nedsettande, tvärtom. Det avgörande slaget är i allra högsta grad av historiskt intresse, något som skall ihågkommas i generationer med tacksamhet.

På fredens hav, Östersjön, börjar politisk oro skönjas. Ryssland, ett land med stora resurser, visar sina muskler och stormaktsintentioner. Nu börjar även våra svenska politiker påminnas om historiens vingslag. Tongångarna som fanns efter första världskriget om fred på jorden förvandlades till ett andra världskrig. Då var det Tyskland som spände musklerna.

Storriket Ryssland visar tendenser att återfå en del av det som gick förlorat när Sovjetunionen så hastigt, och fredligt, upphörde.

"Våra" finska politiker har varit mera på sin vakt och har inte nedrustat som Sverige.

Fortsättning följer, och måtte den bli fredlig.

I juni hade jag min sista semester, två veckor. I 43 år har jag med olika uppgifter arbetat som polis, men den här måndagen åkte polisbrickan in. Jag var ledig en vecka, sedan bar det av till Norrtäljefängelset för navigationsundervisning för två grupper interner. Det gick över förväntan. Farhågor hade väckts från en del håll, men eleverna accepterade att ha en "snut" som lärare.

Kai

Stor anhopning av medborgarskapsärenden *Besked kan dröja till nästa år!*

Tre månader har förflutit sedan de sista ansökningarna att återfå sitt gamla finska medborgarskap lämnades in.

Men ännu har Migrationsverket i Finland inte ens hunnit registrera dem alla.

I april och maj kom det in cirka 100 anmälningar om dagen, mot 5-10 tidigare.

Vi kan därför inte berätta hur många krigsbarn som tog chansen till dubbelt medborgarskap, nu när det var gratis under de sista fem månaderna.

Vi hoppas kunna publicera siffrorna i decembernumret.

Måndag 2 juni var sista dagen att lämna in ansökan, eller som det heter på kanslispråk, att anhängiggöra anmälan.

Samma dag publicerade Dagens Nyheter ett reportage som talade om att "i dag är sista dagen". Det reportaget hade legat färdigt ett par veckor på redaktionen. Varför man väntade till absolut sista dagen med publiceringen är en gåta för oss.

Finlands ambassad i Stockholm befarade långa köer den dagen, och så blev det. Faktiskt kom så många med sin anmälan i sista stund att alla inte fick lämna in den. Om de nu vill ha tillbaka sitt finska medborgarskap måste de bosätta sig i Finland!

Men det ryktas att en ny medborgarskapslag är under utredning i Finland. Det var en "övergångsbestämelse" i medborgarskapslagen som gav ex-finländare chansen att återfå sitt

medborgarskap.

Varför det bara var en övergångsbestämelse är lite märkligt. Det är många fler än vi som anser att möjligheten bör vara permanent.

Utlandsfinländarparlamentet har här stöd t ex av de finländska riksorganisationerna i Sverige, RSKL och FRIS. Samt av vårt Riksförbund.

Den stora anhopningen av ansökningar har medfört att behandlingstiden blir längre. De som lämnat in ansökan i april-maj kan få vänta så länge som till början av nästa år på ett besked.

Vi får ge oss till tåls och tycka att det är illa skött.

Förra årets genomsnittliga behandlingstid var 2,5 månader.

Kai Rosnell

Mamma dog, barnen sändes till Sverige

Pappa fick ingenting veta

När **Matti Hulkinen** i februari 1942 kom hem till Lahtis på en överraskande permission var lägenheten tom. Hans sambo **Adéle** var död och begravd, alla fem barnen borta.

Han hade inte blivit informerad om någonting. Inte om Adéles plötsliga sjukdom och död, inte om barnens öde.

Han var visserligen inte lagvigd med Adéle, men de hade två gemensamma barn och bodde ihop, och dessutom bodde Adélestre äldre barn hemma – fadern hade dött några år tidigare.

De fem barnen hade tagits om hand på två olika barnhem. De tre flickorna hade skickats som krigsbarn till Sverige.

Gråten avslöjade

På deras registerkort står: föräldrarna döda.

– Jag minns detta mycket väl, berättar storsyster **Raili**. Vi blev förda från olika barnhem till järnvägsstationen i Lahtis, min lillasyster **Margit** och jag. Där väntade många barn på avresa, många barn skrek. Plötsligt kände jag igen en röst i skaran, där på golvet låg Margit och skrek, jag kände igen gråten.

Raili var lite över åtta år gammal, Margit två och ett halvt år.

Tåg till Åbo, båten Arcturus till Stockholm, resan till Stockholm tog tre dygn på grund av ishinder.

– Hela tiden skilde de på oss i Stockholm, jag måste leta upp henne och hämta henne till mig gång på gång, minns Raili.

– En dag var hon borta, jag hittade henne inte, jag grät.

Tuberkulos

I Stockholm blev de separerade för gott. Raili hamnade i en fosterfamilj i Västerås där hon kunde känna trygghet och kärlek. Men sjukdom i familjen gjorde att hon måste flytta till Osby i Skåne.

Hon fick inte veta vart Margit tog vägen, inte heller varför. En förklaring kan vara att flickorna hade olika efternamn, Raili hette **Hildén** efter sin far, Margit hade fått moderns flicknamn **Kiander**.

Debattera mera!!!

Margit Kiander fick inte ens resa och hälsa på sin far eller mormor.

Margit hamnade på sjukhemmet Söderby, Uttran (söder om Stockholm), där hon stannade i över ett år innan hon kom till Tjärnans barnsanatorium i Kullsveden, Hedemora. Läkarundersökningen hade visat att hon utöver engelska sjukan också hade tuberkulos i ena lungan.

– Jag minns en del därifrån, berättar Margit. Jag var kanske lite vild, jag åkte ut för trappträcket, och jag fick så mycket stryk så...

Ville inte dit

Efter ett halvår där fick hon åka tåg till Skåne.

– Det kom en tant till stationen och hämtade mig bara. Jag kände ingenting, bara att jag inte ville vara där.

Hon hamnade på en gård i Kräbbleboda, Glimåkra, några mil norr om Kristianstad. Fosterföräldrarna hade två söner, drygt tio år äldre än Margit.

– De hade stora problem med mig. Jag fick ofta stryk, framför allt av den äldre sonen, minns Margit.

En dryg månad efter Railis och Margits av-

resa hade mellansystemen **Armi** också skickats till Sverige. Hon hamnade först på barnsjukhus i Borås och så småningom blev hon adopterad. Även storsyster Raili fick vistas i den familjen en tid innan hon sändes tillbaka till Finland 1946.

Fyra djävulska år

– De fyra åren i Finland efter kriget är de mest djävulska i mitt liv, berättar Raili. Där var mer hat än kärlek. En diakonissa, min blivande fostermamma, skulle möta mig vid tåget, men hon glömde bort att jag skulle komma. Ett svek direkt. Min förmyndare, en ogift kvinna, fick jag ingen hjälp av, hon lyfte bara arvodet.

– Min räddning var att komma till Sverige igen!

Hon rymde från gården där hon avar fosterbarn, men fick arbeta som piga. Hon reste tillbaka till Sverige. Här träffade hon **Roland Wall**, och de är fortfarande lyckligt gifta.

Raili skriver nu ner sina minnen och

Detta foto är taget 1 maj 1941. Margit är här alltså ett år och nio månader gammal.

Fadern förbjöds söka efter sina barn

Margit trivdes aldrig hos fosterföräldrarna i Glimåkra.

erfarenheter, tanken är en publicering i bokform.

Skulle byta namn

Armis adoption hävdades när hon blev med barn utan att vara gift med barnets far. Fosterfadern gjorde en arbetskamrat med barn, det ledde till skilsmässa.

Hur gick det med Margit då?

– En dag sa dom att jag skulle byta efternamn. Ingen förklarade att jag skulle bli adopterad.

Jag har sett en del av adoptionshandlingarna (de finns i Hjälpkommitténs arkiv på Riksarkivet). Där finns ett medgivande till adoption från Margits mormor, samt ett utlåtande från Lahtis barnskydds nämnd.

Förstod mormor texten?

I båda dokumenten hänvisas till att barnet är föräldralöst: ”båda föräldrarna döda”.

Margits riktige far, Matti Hulkinen, är inte nämnd. Han blev inte tillfrågad eller informerad.

Vid tiden för adoptionen (1946-1947) hade han bildat ny familj och fick två döttrar till. Men han sörjde sina barn livet ut.

Det var ingen hemlighet att han var far till Margit och det yngsta barnet, **Raimo**. Det måste ha varit känt även för barnavårdsmyndigheterna.

Det är en gåta hur mormodern kunde skriva på det där intyget. Hon måste ha varit fullt medveten om att Margits far var i livet. Hon kanske inte hade förstått texten.

Tårarna rann

Raili träffade fadern vid ett besök i Lahtis 17 år senare. Hon har gott minne av mötet, det har etsat sig fast:

– Han grät, tårarna rann när han berättade om den gången han skulle besöka mamma, att han funnit hemmet tomt, att grannfrun, mammans väninna, berättat vad som hänt hans familj. Att han i alla år försökt få reda på vart Margit och Raiimo tagit vägen. Han fick inte leta reda på dem.

– Raimo adopterades av en familj i Lahtis som jag känner. Men han dog nio månader gammal i hjärnhinneinflammation, berättar Raili.

Olagligt löfte

På den tiden tvingades föräldrar som lämnade bort sina barn till adoption skriva på ett papper där de lovade att aldrig göra efterforskningar om barnet. Ett förfarande som var olagligt såvitt jag vet. Men ändå tillämpades!

Men han hade aldrig själv gått med på att adoptera bort sina barn. Han hade velat ta hand om dem själv när han återvände från kriget.

Raili letade så småningom upp båda sina systrar i Sverige. Margit kunde

Systrarna Armi (t v) och Raili år 1950, samma år som Raili återvände till Sverige.

Storasyster Raili försökte hålla ihop syskonen, men hon kämpade förgäves mot oförstående ledsagare.

också brevväxla med sin mormor, och även med sin far några gånger.

Fick inte resa

Hon frågade naturligtvis varför han aldrig hade sökt efter henne, utan att veta att han alltid stoppades av de sociala myndigheterna i Finland.

– De ville att jag skulle komma och hälsa på. Men jag fick inte för mina svenska föräldrar. De tog bort alla släktingar från oss...

Brodern for illa

Äldste brodern **Arvo** fick stanna på barnhem tills han blev 16 år. Sedan for han illa som dräng, fick stryk av bönderna. Men Margit fick träffa honom en gång när han arbetade tillfälligt i Falun. Raili har träffat Arvo flera gånger.

– Han har firat några jular hos oss, och jag har hjälpt honom på olika sätt, säger Raili.

Nu är det bara Raili och Margit kvar av syskonskaran.

– Jag har fått det bra i alla fall, säger Margit, som utbildad sig till undersköterska och fotspecialist. – Men jag har haft psykiska besvär emellanåt.

Kanske kommer Margit att söka upp sina två halvsysstrar i Finland, för att tala om sin far och försonas med sitt öde.

Kai Rosnell

**Ska du flytta?
Meddela ny adress!**

Anja fick behålla sin identitet

– Jag var redan på väg mot landgången när min äldre syster sprang tillbaka och gömde sig i mosters famn. Så hon kom inte med, jag fick resa iväg ensam.

Så gick det till när **Anja Vallgren** reste till Sverige i maj 1942, två och ett halvt år gammal.

– Titta, Ritva, Anja vinkar till oss, sa moster för att trösta storasyster.

– Men jag vinkade inte, jag försökte sträcka mig efter dem, och jag grät, berättar Anja nu, 66 år senare.

Hennes egna minnen av resan är diffusa, liksom minnena av den första tiden i Sverige.

Moster har berättat att hon följde flickorna med tåget till Åbo och båten. Ryska plan anföll tåget, barnen kastades ner på golvet, personalen som skydd ovanpå, men ingen bomb träffade. Ett tidigare barntåg hade träffats, berättas det, och några hade dödats.

”Inget att visa upp”

Anja kom till en familj med tre-fyra pojkar men fann sig inte alls till rätta. Hon kände sig utanför, begrep inte vad

Anja Vallgren är glad att hon fick behålla sin identitet, att hon hela tiden visste var hon hade sina rötter.

Foto: Kai Rosnell

de försökte säga, och blev ledsen och nedstämd.

– Och en sån flicka var ju ingenting att visa upp för bekantskapskretsen, konstaterar Anja.

Så här långt efteråt kan hon ana orsaken till att de ville ha ett finskt barn.

Trygghet

– Jag antar att någon från Hjälppkommittén som inspekterade hemmet upptäckte att jag var ledsen och såg till att jag kom därifrån. Först till ett barnhem i Halmstad, Hangöhemmet, senare till ett barnlöst par i Falkenberg.

Där kände hon genast den trygghet hon saknat.

– Jag minns ännu när jag kom in i hallen. Där fanns ett grönt hallbord och en spegel med grön ram. Och där såg jag mig själv med en docka i famnen...

Slapp skuld känslorna

Hemma i Finland, i Riihimäki, levde familjen **Mustapää** vidare, fadern vid fronten, modern svårt handikappad av sin reumatism, fyra år äldre brodern **Tapio** och knappt två år äldre systemen **Ritva**. *forts på nästa sida* →

Familjeporträtt

Flickan på fotot där hon liknar dig på pricken, det är samma blick och känsliga mun hon bär en docka i sin famn en lapp om halsen med sitt namn hon tittar skyggt mot kameran nu går hon över landgången hon håller hand med historien för över sex decennier sen men jag förstår henne nu, jag förstår henne mycket bättre nu hon är början på berättelsen

Det är inte svårt att tänka sig vilka scener som utspelade sig vid kajen när de steg ombord tusen avsked, tusen barn Röda Korsets personal allt kaos och alla bittra ord så försvann hon ner mot lastrummen hon skulle aldrig återvända hem flickan som blev min mor men jag förstår henne nu, jag förstår henne mycket bättre nu och allt som grott ur hennes jord

Så lever all förfluten tid mitt i våra egna liv fast mönstret är svårt att se flickan är din farmor nu fast på bilden är det hon och du jag betraktar och ni skall båda fylla tre och hennes gamla mardrömmar har blivit mina mardrömmar om saker som inte får ske men jag förstår henne nu jag förstår henne mycket bättre nu och du är här och cirkeln sluts jag förstår henne nu, jag förstår henne mycket bättre nu hennes resa hit tog aldrig slut Jag förstår henne nu, så mycket bättre nu sen du är här och cirkeln sluts Jag förstår henne nu, så mycket bättre nu hennes resa hit tog aldrig slut

Text och musik: Carl-Johan Vallgren. Ur albumet *Livet* (2007)

Ett foto av mamma Anja som liten, med lapp om halsen, lär ha funnits hos familjen i Finland. Fotot och likheten mellan henne och Carl-Johan Vallgrens dotter, i samma ålder, inspirerade honom till denna sång.

Återseendets sorg och glädje

forts från föreg sida

– Så här efteråt kan jag tycka att det var bra att Ritva inte kom med. Nu slapp hon skuld känslorna för att hon inte kunde ta hand om mig som hon lovat. Det är inte sannolikt att vi båda hade kommit till samma familj, filosoferar Anja.

Informationen brast

Så skulle hon tillbaka till Finland, sommaren 1945. Det bar i väg till stationen i Falkenberg.

– Där, först där, fick mina fosterföräldrar veta att jag skulle få stanna tills vidare. Någon dag senare kom ett brev hemifrån, med svar betalt, där man undrade varför jag inte varit med barntransporten. De hade inte blivit informerade!

Fosterföräldrarna ville adoptera Anja, föräldrarna ville inte släppa henne. En äldre kusin till Anja, med konstnärliga anlag, började studera på Valands konstskola i Göteborg. Hon reste ner till Falkenberg för att se hur Anja hade det. Först efter hennes utlåtande gick de biologiska föräldrarna motvilligt med på adoption.

”Anjas minnesdag”

– Där i Finland hade de den där avresedagen i maj som ”Anjas minnesdag”, de kände det som att de förlorat mig, att en gren i stamträdet brutits av. Men jag kände det inte så, jag visste hela tiden att de fanns där, mina föräldrar, mina syskon.

– Visst saknade jag mina syskon, som enda barnet i den svenska familjen. Men jag fick behålla min identitet, jag är kanske en av de få adopterade barn som visste att jag var adopterad. Jag kände mina rötter, mitt ursprung, och det gav mig en grundtrygghet. Men jag var väldigt lik mina adoptivföräldrar till utseendet.

En stor upplevelse

Sommaren 1952 reste Anja i sällskap med sina svenska föräldrar till Finland för att bevista de olympiska spelen i Helsingfors, och samtidigt besöka Anjas finska familj. Det blev en stor upplevelse.

– Min mor höll om mig med hela armarna, händerna var förvidna av reumatism. Och jag kände hennes stora

Teaterpjäsen hade allt men saknade publik

Ett ”bioepiskt” drama, kallar manusförfattaren **Kerstin Hultin** (bilden) sin teaterpjäs ”I krigets skugga” som gått som sommarteatrar i Njurunda (Galtströms bruk) och Härnösand (Länsmuseet Murberget).

”Biografisk” för att innehållet bygger på historisk research, ”episkt” eftersom det är fritt dramatiserat.

Jag fick läsa manuset redan innan repetitionerna började. Det känns nästan överkligt att se hur en författare som ”tänker” teater kan få ihop de fragmentariska scenerna till en så gedigen slutprodukt. Med god hjälp av regissören **Jessica Henriksson** förstås, och skådespelarna. Av dem fäste jag mig särskilt vid Kerstin Strömberg, Emma Berg och Lena E Forslund.

Pjäsen handlar om de båda systrarna **Aiva** och **Aina** som skickas som krigsbarn till Sverige. De skiljs åt med tvång och förlorar därmed kontakten med varandra, för hela livet.

Det är en stark föreställning, det är svårt att hålla tårarna tillbaka.

Författaren har fått med alla aspekter på krigsbarnshanteringen: barnens upplevelser, moderns situation, den oförstående men välmenande foster-

mammans motiv, och dessutom det politiska och militära spelet.

Sista föreställningen gavs den 9 augusti i Härnösand.

– Vi är fullt nöjda med föreställningen, men vi har inte nått någon större publik. Projektet går back med 150 000 kronor, avslöjar Kerstin Hultin.

Framför allt är det 40-talisterna, just den generation som var med om barntransporterna, som man saknat i publiken.

Kai Rosnell

glädje, blandad med sorg.

Dubbelt medborgarskap

Anjas syskon var måna om att lära sig svenska så snabbt som möjligt för att kunna tala med lillasyster. Och den nära kontakten består ännu. I juni skickade Anja in anmälan att hon ville bli finsk medborgare igen.

– Mina syskon kände till möjligheten men hade inte velat påverka mig, men när de hörde det jublade de!

Några synliga spår av krigsbarnsresan har hon inte. De ”gamla mardrömmar” som sonen **Carl-Johan** nämner i sin sång ”Familjeporträtt” bestod i en märklig oro när barnen var små.

– Det kom var gång barnen blev två och ett halvt år, den ålder då jag själv reste iväg. Då kunde jag föreställa mig min mors situation den gången, det fruktansvärt svåra steg det var att sända iväg sitt barn.

Anja ser ut att leva ett harmoniskt

liv med sin **Lennart**. Och så har det kommit en ny uppgift för henne: att ställa upp och passa barnbarnen vid behov.

Håller på Finland

Finskheten sitter i framför allt när det handlar om idrott. Hon såg Finnkampen i friidrott i Göteborg tillsammans med ett barnbarn.

– Vi satt omgivna av finländare och hurrade, utan att ha en aning om vad de pratade om runt omkring. Det var jästeroligt

– Men vi missade den gången när Carl-Johan fick hissa den finska flaggan vid finnkampen på Stockholms Stadion 1991. Men släktingarna i Finland såg honom! Han jobbade extra som vaktmästare på Stadion och visste inte hur lång den finska nationalsången var. Men det stämde exakt; när sången tystnade var flaggan i topp!

Kai Rosnell

Vänskapen består efter nära 65 år

I drygt ett år vistades **Urho Mäkirinta** som krigsbarn i Gingri, ett litet samhälle i Fristad utanför Borås. Han bodde hos familjen **Karl Klaesson**, som bestod av husbonden Kalle, hans hustru **Ada** och dennas äldre syster **Anna**.

Urho kom till Sverige i augusti 1944. Samtidigt placerades tre andra barn hos olika familjer i Gingri. För att byns svenska barn skulle kunna göra bekantskap med de finska krigsbarnen ordnades nästan varje veckoslut barnkalas hos olika familjer.

På så vis lärde de finska barnen tämligen fort svenska språket så pass bra att de kunde börja skolan i januari 1945.

Grunden till studierna

Urho umgicks från början mycket med grannpojken **Bengt Carlsson** och hans syskon.

Det blev en vänskap som hållit i långt över sextio år.

Urho återvände till Finland hösten 1945.

– Eftersom jag hade lärt mig svenska tyckte min mor att jag skulle fortsätta studera, berättar Urho när jag när honom per telefon.

Det gjorde han, tog studenten i Pälkäne, gjorde militärtjänst ett år, och tog en fil mag-examen i Helsingfors. Inom kort fick han en fast anställning som assistent i botanik vid universitetet i Uleåborg. Där tog han licentiatexa-

men och efter doktorsavhandlingen blev han docent och till sist assisterande professor.

Bengt övertog fädernegården Stommen och blev lantbrukare tills han pensionerades. Nu bor han i en trång lägenhet i Fristad med hustrun **Berith**.

Täta besök

– Vi var ihop jämt, berättar Bengt. Sen har vi hållit kontakten.

Urho har ofta haft ärende till Väst-sverige och då har ett besök hemma hos Bengt och Berith självklart varit inbokat. De har också hälsat på hemma hos Urho och hans fru **Anna-Maija** vid sjön Kukkia i Luopioinen (60 km sydost om Tammerfors).

Medan Bengt skötte sitt lantbruk for Urho omkring och undersökte vegetationen i skog och sjö.

– Kom vi till en sjö var det omöjligt att få honom därifrån, minns Bengt. Han kröp runt och tittade på alla växterna...

”Bättre än mången svensk”

Urho har många roliga minnen från Gingri, från makarna Klasson som hade mist sin ende son, 16 år, och därför hade tagit emot tioårige Urho från Finland. Han minns skolläraren **Herbert Brink** som berättade sagor för barnen, och söndagsskolläraren **Harry Dahlkvist**, mjölnare till vardags, där Urho fick läsa en dikt som hans fostermor Ada hade skrivit...

Kokarden blänker i Urhos skolmössa.

– Det var tufft i början när jag inte kunde språket, men jag var duktig i matematik och teckning, minns Urho.

– Vid examen fick jag läsa ett stycke ur Nils Holgerssons underbara resa. Efteråt sa Karl till Ada och Anna att ”han läste bättre än mången svensk”.

Just den formuleringen minns Urho speciellt.

Urho är född i Muolaa på Karelska näset 1934. Fadern dog under byggnandet av Mannerheim-linjen 1939 efter en arbetsplatsolycka, modern och de fyra barnen evakuerades två gånger, andra gången till Luopioinen där Urho åter bor efter 38 år i Uleåborg.

Rara växter

Där finns sjön Kukkia. Urho har genomforskat den och funnit en växt som inte finns någon annanstans i hela Finland, ormgräs (*Pilularia globulifera*). Han har också undersökt ett 60-tal sjöar i Sverige, från Siljan i norr till Ringsjön i söder, och bara funnit växten på fyra ställen.

Hans doktorsavhandling gällde sjön Kukkia, och han skrev den på tyska, forskarspråket då.

En uppenbart begåvad pojke. Det var densnabba inläringen av svenska språket i lilla Gingri som lade grunden till hans framtida karriär.

Urho var också i ungdomen en duktig friidrottare, med medaljer i spjut och häcklöpning i läroverksmästerskapen.

Kontakten mellan barndomskamraterna består, liksom vänskapen.

Kai Rosnell

Bengt och Berith Carlsson minns med glädje samvaron med Urho Mäkirinta och ser fram mot nya besök.

Foto: Kai Rosnell

Sandra och Erik på släktresan i Karelen

På spaning efter sina rötter

Sandra och Erik Käppi vid Runda tornet i Viborg.

Som enda finsktalande familjemedlem har jag alltid plågats av dåligt samvete för att jag inte lyckats förmedla det finska språket till mina barn. När jag upptäckte att de två yngsta, **Sandra**, 28, och **Erik**, 18 år, på eget initiativ höll på att lära sig finska, blev jag så glatt överraskad att jag bjöd dem på en finlandsresa, som också skulle inkludera en resa till mina rötter i Karelen.

I samband med ett möte med min mors släktgren **Savolainen** året före hade vi bestämt att göra en släktresan under sommaren. De praktiska arrangemangen skulle skötas av **Raimo**, en kusin till mig med egen resebyrå. Raimo kunde ryska, en stor tillgång under resan. Min broder **Arvo** skulle vara biträdande organisatör.

Den finska delen av resan bjöd inga nyheter för Sandra och Erik, eftersom de har besökt Finland åtskilliga gånger, däremot hade de aldrig varit i Ryssland. De har lärt sig att uppskatta den finska släktens gästfrihet, bastubaden, fiskafängen och det glada umgänget i sommarstugorna vid stränderna.

Mot ryska äventyr

Tidigt på morgonen den 23 juli (2007) sammanstrålade huvuddelen av resenärer från släkterna **Savolainen** och **Käppi** vid en bensinstation utan-

för Tavastehus. Efter Helsingfors och Lovisa, där de sista deltagarna anslöt sig, var vi 27 släktingar på väg till Viborg.

Gränsövergången i Vaalimaa gick snabbare än vad jag någonsin varit med om. Samtidigt stod en kilometerlång kö lastbilar på den finska sidan och väntade på att bli insläppt genom den ryska tullen. Den längsta uppmätta kön här är tio mil lång. Däremot fanns det inga köer på den ryska sidan; den finska tullen släppte in bilarna till Finland ”på löpande band”.

Viborg

Sträckan mellan Vaalimaa och Viborg är sedan kriget nästan öde och tom på mänsklig aktivitet.

När vi närmade oss slottet såg jag inför min inre blick hur det hade sett ut i mars 1942, när vi återvände från vår första evakueringsresa. Den sotiga, brandskadade och sönderskjutna staden med finska flaggan uppe i slottstornet var mitt livs första intryck av staden.

Vid ett besök några månader senare med mor och moster **Milja**, mor till vår reseledare Raimo, blev jag vittne till hur moster Milja genom att kasta förlovningsringen på perrongen sade upp sin förlovningsring med sin löjtnant, när hon plötsligt upptäckte att denne promenerade armkrok med en ung dam i den illa tilltygade stationsbyggnaden.

Efter denna händelse fick jag inte möjlighet att besöka Viborg förrän 1991, då perestroikan öppnade Karelen för besök. Även om det har hänt en del positiva saker även i Viborg, måste jag konstatera, att staden, som var karelarnas stolthet, aldrig har rest sig ur sin förnedring.

I den medeltida staden har förfallet gått så långt att det är frågan om den någonsin kan räddas. Ljuspunkter är att rådhuset med Torgil Knutssons staty har restaurerats och att Alvar Aaltos berömda bibliotek genom insamlade medel har fått ett nytt tak, så att det inte längre regnar in. In- och utvändigt ger biblioteket dock fortfarande ett beklämmande intryck, liksom stalintidens grå förortslängor. En bredbent, mastodont Lenin står som förr stabilt på Röda tor-

get som en påminnelse om att tiden stannat i Viborg.

I strålande väder installerades vi vid vår ankomst på Druzhba (Vänskap), ett hotell med en omisskännlig sovjetarkitektur från 80-talet. Där pågick det en öppen raggning av prostituerade i lobbyn och uteserveringen. Det hela kontrollerades av kraftigt byggda, snaggade unga män i mörka kostymer och jätte stora stadsjeepar.

Under stadspromenaden undrade jag vart alla tiggare tagit vägen, likaså ungdomsgången, som tidigare varit så synliga och ibland rånat äldre turister. Enligt Raimo har gulaglägren kommit till heders igen under Putins styre. Dessa får nu ta emot ligister och tiggare för att med handfasta metoder korrigera deras beteenden.

Sålunda kunde vi promenera lugnt och ostört överallt utom i den gamla saluhallen, där försäljarna med stor energi försökte få oss att intressera oss för just deras varor. Kvällen avslutades under gemytliga former i Runda tornet, som Gustav Vasa lät bygga i mitten av 1500-talet för att stärka Viborgs kraftiga försvarsmur.

Besök i födelsebygden

Inför resan till ”hemtrakterna” på Näset for vi nästa morgon till Viborgs stora varuhus, Karusell, där Raimo med sin hustru **Marianne** och Arvo

forts på nästa sida →

Fyra av barnen Käppi ”hemma” i Kuninkaanristi, Kaija, Niilo, Pentti och Arvo med nuvarande ”ägaren” Svetlana i mitten.

Monumenten minner om förlusterna

forts från förra sidan

köpte en ordentlig picknickkorg för dagens strapatser.

Första anhalten var ett av Mannerheimlinjens befästningsbatterier, av vilka det bara återstod söndersprängda cementblock med förvridna armeringsjärn.

Äyräpääs slagfält och kyrkoruin var nästa anhalt. Äyräpää var min mors forna hemkommun och de flesta i resällskapet hade sina rötter här. På kyrkbacken med höjderna utmed Vuoksen hade finska trupper med stor envetenhet hållit ett brohuvud, efter att de övriga enheterna retirerat till den 400 meter avlägsna norra stranden av Vuoksen, där min morfars hem låg i byn Vuosalmi.

Striderna hade varit bland de hårdaste på Karelska näset och krävt tusentals offer, särskilt av den Röda armén. Högst uppe på kullen återstår endast några betongblock av den en gång vackra, vita 30-talskyrkan.

Strandområdet används av dagens ryssar som en fridfull campingplats. De ryska turisterna tycks vara omedvetna om att det härskade skräck och dödsvånda här vintern 1940, hösten 1941 och sommaren 1944. Före kriget gick det en färja mellan Äyräpää kyrkby och Vuosalmi, men numera måste man göra en lång omväg via Kiviniemi (Losevo) och min hemby Kuninkaanristi (Romaski) i före detta Vuoksela kommun.

Åter ”hemma”

I Kuninkaanristi tycktes inte mycket ha förändrats sedan sista besöket. Chrusjtjovs jordbruksreformer på 50-talet hade förvandlat min gamla hemby

Ett minnesmärke är det enda som återstår av Äyräpää gamla kyrka, konstaterar Sandra, Pentti och Erik.

till en agrostad. De små olönsamma kolchoserna i byarna hade sammanförts till en stor, statsägd sovchos med nybyggda, flera våningar höga hyreshus av samma gråvita tegelmaterial som hyreshusen i Viborg. Dessa hade med tiden förfallit mera än de stabila timmerhusen, som karelarna lämnat kvar.

Sovchosen, som vid mina första besök varit fullt verksam, tycktes nu sova en djup törnrosasömn. Däremot hade den lilla semesterbyn i utkanten av byn vid Vuoksens strand vuxit i omfattning. De flesta husen var små och en del hade torn och tinnar som en svensk byggnadsnämnd knappast hade godkänt.

Tre kilometer från själva byn ligger mitt födelsehem vid Vuoksens strand. Därifrån hade jag och min familj flytt i samband med vinterkrigets utbrott 1939 och lämnat kvar allt vi ägde. Hit till ett plundrat hus hade vi återvänt en kall

dag i mars 1942. Här hade vi levt ett tämligen gott liv i två års tid, trots att det ständiga kanonmullret från Leningsgrads belägring påminde oss om att kriget inte var så långt borta.

I början av juni 1944, i samband med det ryska storanfallet, hade vi åter tvingats fly under lika dramatiska former. Strax före den sista flykten hade de tre yngsta syskonen skickats som krigsbarn till Sverige. Det skulle dröja till början av september och krigsslutet innan det var min och Arvos tur.

När jag först återsåg mitt gamla hem 1991 efter 47 år, kände jag genast igen det på avstånd, trots att mycket hade förändrats. Höladan, ladugården och rökbastun vid stranden, där jag och flera av mina syskon sett dagens ljus, var borta. Kraftig tillväxt av sly och sjögräs skymde sjöutsikten. Det lilla timmerhuset hade fått brädfoder och blivit målat. En officersfamilj från Leningsgrad hade från 1958 fått disponera huset som datja. Dessförinnan hade en kolchosfamilj huserat där.

Paradoxalt nog höll jag inte på att känna igen mitt barndomshem denna gång. Slyplantorna hade vuxit till stora träd och nya sommarstugor hade byggts alldeles intill det gamla huset, som förr stått ensamt på stranden.

Frågan var om det var någon hemma. Ur bersån steg **Svetlana**, familjens dotter, med en kärleksroman i sin hand och förklarade att hon helt nyligen an-

Ett monument över stupade ryssar vid Ihantala innehöll över 4 000 namn.

forts på nästa sida →

På spaning efter sina rötter...

forts från förra sidan

länt från S:t Petersburg och inte hunnit städa huset. Därför var det inte möjligt för oss att få komma in.

Efter hälsningar, pussar och kramar satt vi en stund och fick veta bl.a. att Svetlanas mor **Maria Vobina** dött sedan förra besöket. Svetlana beklagade att hon inte fått veta något om vår ankomst så att hon kunde ha bjudit oss på någonting.

Dock bjöd hon oss att se på det för ryssar obligatoriska trädgårdslandet och sjöutsikten. När jag till avsked överräckte vår gåva, en liter finsk koskenkorvavodka, blev hon först besvärad av att inte ha någon motgåva, men fann sig snart och räckte mig sin påbörjade kärleksroman på ryska.

Efter avskedet körde vi ett par kilometer och fann en tilltalande rastplats vid Vuoksen. Här kom picknickkorgen väl till pass, liksom dragspelet, som jag släpat med mig ända från Sverige. Metande och badande ryssar stannade upp i sina aktiviteter och kom närmare för att lyssna på kraftfull karelsk sång.

Morfars Vuosalmi

Vägen till Vuosalmi kunde knappast kallas för en väg. Militärfordonen hade trasat sönder den och ingen hade underhållit den efter kriget. Busschauffören **Veli** fick nu visa sin yrkesskicklighet när han parerade de talrika och djupa hålen på vägbanan. Vi avancerade dock något snabbare än en gående person.

Det vackra landskapet var öde och tomt. Ingen tog vara på gräset som växte på ängarna. Vi mötte endast en lastbil med timmer, och framme vid det forna färjeläget mötte vi en ensam rysk campare. Av morfars hus syntes inte ett spår, ej heller av annan tidigare bebyggelse.

Vuosalmi hade varit utsatt för hård rysk beskjutning sommaren 1944 och i slutet av sommaren hade ryssarna erövrat Äyräpää och skapat ett brohuvud i Vuosalmi, men sedan blivit fastlåsta här fram till krigsslutet med stora förluster.

På våren 1942 gjorde min mor och jag ett första besök hos morfar och mormor efter vår återkomst. I den sönderskjutna skogen här såg jag då granater som låg på tuvorna, skelett av hästar, människoskelett med ryska uniformer, sönderskjutna kärror och andra ting.

Erik och Sandra kan intyga att inte mycket återstår av den forna Mannerheimlinjen.

Kexholm–S:t Petersburg

Det kändes som en lättnad att åter färdas på någorlunda farbara vägar mot Kexholm (Priozersk), där vi skulle få övernatta i Officerarnas sanatorium. Mina förväntningar var inte höga, eftersom jag vid tidigare besök på Näset övernattat i kvarlevor, som en gång varit semesterhem för Arbetets hjältar.

Men till vår glädje hade bokningen ändrats till det nybyggda hotell Korela intill stadens torg, där en mindre och mänskligare Lenin än den i Viborg stod på vakt.

Dagens intryck hade varit överväldigande och de flesta föll snart i djup sömn utom några av de yngre, som dröjde kvar i en nattklubbsliknande lokal för att se hur ryssarna roade sig.

En världsmetropol

Efter en rundtur i staden och besök innanför den medeltida fästningens yttre murar styrde vi nästa dag kursen mot mångmiljonstaden S:t Petersburg. Vägen följer Ladogas västra kust utan att man ser den stora sjön.

S:t Petersburg gjorde ett mäktigt intryck på Sandra och Erik och på andra som inte sett staden tidigare. Paradbyggnaderna runt den breda Nevafloden och utmed Nevski Prospekt, broarna och kyrkornas förgyllda kupoler, allt vittnade om att vi kommit till en världsmetropol.

Efter åtskilliga rundturer hittade vi till slut vårt hotell, Imperial Park, och hade ingen tid att förlora eftersom bord

hade beställts i den anrika restaurangen Troijka. De eleganta sång- och dansuppvisningarna fick oss förstå att dessa konstarter fortfarande står högt i dagens Ryssland.

Hemresan följande dag gick utmed Finska viken och genom Terijoki (Selenogorsk), som under mellankrigstiden varit en tummelplats för Europas intelligentia och överklass.

De fantastiska träslotten som överlevt kommunisttidens förfall glänste nu i sin forna glans. Men kilometer efter kilometer hade de nyrika byggt ännu större, moderna palats. Enligt Raimo kunde priset för ett sådant slott ligga mellan 40 och 60 miljoner euro.

Borta bra, hemma bäst

Efter återkomsten till Viborg for vi cirka en mil nordost till en av de sista viktiga stridsplatserna under fortsättningskriget, Ihantala. Det var här samt i Tali ca fem kilometer österut som Finlands öde avgjordes från midsommar till början av juli 1944 i Nordens största pansarslag.

En rysk här på 150 000 man blev slagen av 50 000 finska försvarare. 25 000 ryska angripare och 8 500 finska försvarare fick sätta livet till.

De finska avvärjningssegrarna räddade Finlands frihet. Ett ryskt krigsminne med namn på tusentals stupade ryska soldater vittnar om stridernas hårdhet. Tanken svindlar när jag tänker på vad som hade hänt om det finska motståndet inte klarat av uppgiften. Stalin lär vid något tillfälle ha sagt att det inte skulle innebära någon större svårighet att flytta 3,5 miljoner finländare.

Tullformaliteterna avklarades även denna gång ovanligt smärffritt. Snart for vi med god fart på den fina finska huvudleden mot Helsingfors. Resällskapet greps av eufori vid tanken att åter befinna sig i ett fritt och välordnat land, dragspelet kom fram och bussen genljöd åter av karelsk sångglädje.

Den bästa belöningen för resans vedermödor fick jag vid hemkomsten när Sandra och Erik tackade mig för en av de intressantaste resor de någonsin gjort.

Enligt Erik var Ryssland ett "häftigt" land – nästan som Vilda Västern.

*Text och bilder:
Pentti Kääpi*

Nya uppsatser

Krigsbarnen på Gotland

kartlagda

En kvartett högskolestuderande på Gotland University – **Magdalena Andersson, Ingrid Jacobsson, Mickael Lundgren** och **Elisabeth Nylander** – har under höstterminen 2007 gemensamt åstadkommit ett ganska unikt dokument som beskriver mottagningen av finska krigsbarn i ett län.

Gotland var ett självständigt län på den tiden. Någon liknande uppsats om regional krigsbarnsmottagning känner inte jag till.

Christer Faberstedts arbete att sammanställa och genomföra en utställning om krigsbarnsmottagningen i Gävleborgs län hade samma utgångspunkt men fick en annan utformning och blev kanske mera personlig.

Uppsatsen grundas på tre olika källor: arkivmaterial, tidningsartiklar och intervjuer. Det relativt opersonliga arkivmaterialet får en tidsaktuell konkretisering genom tidningsartiklarna och intervjuerna ger personliga dimensioner till sådant som arkiv eller tidningar inte kan beskriva.

Från dessa utgångspunkter lyckas

”Fördjupade kunskaper”

Det är inte lätt att dra generella slutsatser av en studie som omfattar bara fyra personer, finska krigsbarn.

Det var heller inte syftet med **Camilla Dahlborgs** studie, snarare att få ”fördjupade kunskaper” om hur det kan upplevas att komma som ensamt flyktingbarn till ett okänt land, och hur man som vuxen ser tillbaka på upplevelsena.

Författaren har förvisso fått fördjupade kunskaper som mynnar ut i en slutkläm: ”En lärdom kan dras av dessa händelser; det vi gör i dag behöver inte vara rätt i morgon, även om tanken bakom från början var att göra gott.”

Intervjupersonerna nämner som konsekvenser av krigsbarnsupplevelsena ”förmåga att anpassa sig”, ”dålig självkänsla”, ”nerverna utanpå” och ”rädsla för sirener” och ”koncentrationsproblem”, något vi känner igen från flera andra undersökningar.

kvartetten ganska väl beskriva när och i vilken omfattning de finska barnen kom till Gotland och hur livet blev för några.

Barnens placering på ön blir ganska ingående beskriven och stöds av ett par kartor. Redovisningen av engagemanget från enskilda personer, företag och organisationer samt den stora uppslutningen av fosterhem bekräftar varför Gotland blev ett av de ”krigsbarnstättaste” länen i Sverige.

En i krigsbarnhistorien mer insatt handledare hade kunnat korrigera en del brister och tveksamma slutsatser i uppsatsen. Man får också intrycket av att det inte gått att helt synkronisera de fyra författarnas insatser till en något bättre strukturerad uppsats.

Personligen hade jag också väntat fylligare och kanske mer detaljerad redovisning av det lokala engagemanget och varför just Gotland tog emot så många krigsbarn. Men dessa tveksamheter överskuggar inte det faktum att uppsatsen är ett intressant försök till redovisning av hur en regional mottagning av finska krigsbarn genomfördes. Initiativet är efterföljansvärt.

Tapani Rossi

Separationerna (från föräldrar och senare från syskon som man kände ansvar för) har varit traumatiserande. Förlusten av språket (flera gånger) har också varit ett stort problem för informanterna.

Hur kan man dra nytta av krigsbarnens erfarenheter i dag? Författaren nämner en del frågor som man måste ta hänsyn till (men inte på vilket sätt) när det gäller att ta emot ensamkommande flyktingbarn i dag: upplevelser av att känna sig ensamma, utanför, bli särbehandlade (mobbade), frågor om identitet och tillhörighet.

Kai Rosnell

Camilla Dahlborg: Ensam i ett okänt land – hur fyra finska krigsbarn minns sina upplevelser i Sverige under andra världskriget. C-uppsats, Institutionen för socialt arbete, Mitt-universitetet, Östersund. 2008.

Lekkamrat med Sointu!

”Vi vet inte när barnen kom... Vi vet inte hur gamla de var, hur länge de var här, om de var här flera gånger och om de i så fall var placerade i samma familj.”

Så skriver författarna i början av uppsatsen. Dessa uppgifter finns emellertid lätt tillgängliga på Riksarkivet, men det skulle nog ta någon vecka att plocka fram eftersom det rörde sig om ett så stort antal barn.

Som en bilaga till uppsatsen finns det diplom som **Ester Jakobsson** återände; hon vägrade ta emot det på grund av det sätt som hennes krigsbarn med våld återfördes till Finland.

Det visade sig att en av huvudförfattarna (båda nu i 65-årsåldern) tidigare varit lekkamrat med flickan **Sointu**. Som av en händelse berättade vi i årets första nummer av MN om händelsen och Sointus egen version.

Kai Rosnell

Ingrid Jacobsson, Elisabeth Nylander (Mickael Lundgren, Magdalena Andersson): Finska Krigsbarn på Gotland 1941-1946. ”Gotland i andra världskrigets skugga”. HT 2007. Högskolan på Gotland.

Ingen OS-medalj

Lassi Karonen, som vi skrev om i senaste numret av MN, gick lätt till olympisk final i sin roddgren singelsculler.

Men en förkylning ett par dagar före finalen kostade honom kanske en medalj. Han blev sexa och sist i finalen, trots att alla finska krigsbarn höll tummarna för honom. Hans far är ju krigsbarn, och en medalj hade varit till hälften finsk!

Nästa medaljchans i ett OS blir i London 2012. *K.R.*

Han fick heta Kauppinen igen

Kalle Kapborg i Kungsängen ansökte hösten 2007 att återfå sitt finska medborgarskap. Han betalade 905 kronor direkt vid ansökan.

När han i början av april fick besked att han nu även är medborgare i republiken Finland blev han bestört.

Här stod han plötsligt som **Kalle Kauppinen!**

Det namnet hade han för länge sedan bytt till det mer svensk klingande Kapborg.

Måste han återta sitt gamla namn samtidigt som medborgarskapet? undrade han.

Att han ofta fått tillbaka brev från myndigheter till "Karl" Kapborg har han förlikat sig med, fast han är döpt till Kalle och vill heta Kalle. Men detta?

Det visade sig att det blivit en miss vid hanteringen. Anmälan om namnbytet hade inte trängt igenom trots att skrivelsen fanns bland bilagorna.

Med hjälp av personal på Finlands ambassad har han fått rättelse och heter alltså Kalle Kapborg även som finländsk medborgare.

Kai Rosnell

Vängrupp

En del medlemmar i Stockholmsföreningen har bildat vängrupper, i olika stadsdelar.

– Tanken är att vi finska krigsbarn, områdesvis, ska kunna kontakta varandra för råd och stöd vid behov, heter det i "uppropet" som sekreteraren Auli Vietorisz skickat till medlemmarna.

Något att ta efter även på andra håll?

Tvåspråkig teater om skogsfinnar

Mellansvenska krigsbarn besökte Finnstigen.

Lördagen 16 augusti samlades 20 krigsbarn från Mellansverige i Bredsjö 15 km norr om Hällefors. Efter en god lunch på Bredsjö herrgård promenerade vi på den s.k. Finnstigen ca 2 km lång. Längsmed denna stig finns på olika platser stationer med information om de finska invandrarna, skogsfinnarna, som kom till Värmland och Dalarna under 1500- och 1600-talen.

Man kunde finna flera spår av skogsfinnarna, t.ex. visade man tjärbränning så som den utfördes då. I slutet av stigen finns en öppen plats omringad av en gård med bostadshus och olika uthusbyggnader.

Där spelar man teater. Årets uppsättning hette "Midsommarfest år 1821". Den är skriven av **Marianne Söderbäck**, teaterregissör vid bl.a. teaterladan i Sunne.

Alla skådespelare är amatörer, väl regisserade av **Osmo Holappa**. Pjäsen utspelar sig på finskbördiga änkan **Johanna Isaksdotters** gård år 1821. Där finns det klassiska temat om kärlek där de unga inte får gifta sig med varandra förrän efter många och långa besvärigheter.

I pjäsen presenteras **Carl Axel Gottlund**, en finländsk forskare och författare som skildrat de svenska finnbygderna i Värmland och Dalarna. Gottlund kommer till gården. Han hjälper de unga att fly.

Gottlund blir huvudperson i pjäsen. Han hjälper skogsfinnarna med allehanda problem, t.ex. att skriva till myn-

dighetspersoner. Han får höra av en piga att de finska eleverna i skolan är förbjudna att tala finska. Gottlund lovar att hjälpa till även där. Han talar i pjäsen omväxlande finska och svenska.

I pjäsen finns de flesta ingredienser såsom lek och dans, kärlek, svartsjuka och slagsmål som Gottlund stoppar då knivarna kommer fram. Pjäsen slutar med att Gottlund tar sig an ett brev till kungen, med begäran om nya vägar, kyrkor m.m.

Skådespelarna, amatörer från trakten, spelar helt trovärdigt sina olika roller. De talar omväxlande finska och svenska. Det är ändå ganska lätt att förstå innehållet även för oss som inte förstår finska.

Att solen strålade och värmdes bi-drog också till att denna utflykt blev mycket lyckad.

Pirkko Ahlin

Sydsvensk sommarträff

Hela sjuttio deltagare var med på Sydsveriges sommarträff 2 juli i Olofström, bland dem fem nya medlemmar.

De fick höra föredrag av **Pentti Suua** och **Voitto Heikura**, musik och sång av **Otto Mielonen**, och bekantade sig med **Marjatta Titoffs** utställning.

Det var också premiärförsäljning av **Tapani Rossis** bok "Räddade till livet".

En solig och lyckad träff!

Jean Cronstedt

Gotlänningarna firar de stupades minnesdag

Gotländska krigsbarn och andra med finländsk anknytning samlades på "De stupades dag".

Finland var det nordiska land som drabbades hårdast av andra världskriget. Närmare 100.000 finländare stupade eller försvann.

För att hedra dessa offer föreslog **Mannerheim** att finska folket årligen, tredje söndagen i maj månad, skulle hedra deras minne.

På Gotland finns finska föreningen "ORION" som denna dag uppmärksammar dem som gav sitt liv för Finland.

Ceremonin med kransnedläggning har sedan sju år skett i anslutning till de två minnestavlorna över två stupade officerare vid Gotlands infanteriregemente, I 18. Båda hade anmält sig som frivilliga till finska armén, men under olika krig.

Heijke Heijkensköld stupade 1918 utanför Tammerfors, **Harry Åberg** vid Paatene 1941. Båda har minnestavlor i sten, numera på Herrgårdsmässen vid Suderbys några kilometer söder om Visby.

Söndagen den 18 maj, klockan 14.00, hade ett 25-tal personer samlats till Suderbys. **Sten Lindberg** inledde med en fanfar på trumpet. Föreningens ordförande, **Harry Permanto**, lade därpå ner den nybundna kransen av friskt granris i anslutning till minnestavlorna.

Kransnedläggningen följdes av att **Liisa Raita** lämnade en bukett blommor från "Ostkustens finska krigsbarn på Gotland" varefter Sten Lindberg blåste tapto.

Permanto höll därefter ett tal kring **Wäinö Havas** dikt "Testamente till min son". Havas skrev dikten då han gick ut i Vinterkriget 1939, men stupade under Fortsättningskrigets första strid 21 augusti 1941. Efter talet framförde Sten Lindberg "Amazing Grace".

Biskop **Lennart Koskinen** höll en betraktelse över ryssarnas ockupation av Gotland 1808. Stora delar av talet framfördes på finska språket. Unisont sjöngs sedan "Vår Gud är oss en väldig borg".

Kaj Wirén, som kom till Sverige som krigsbarn, höll ett gripande tal om barndomen. Fadern, **Östen Wirén**, stupade tidigt på morgonen midsommarafton 1944, i samband med utrymning av ön Pitsaari. Han återfanns aldrig.

Även **Sirkka-Liisa Roswall**, som var finsk lotta under kriget, höll ett minnestal.

Nils-Åke Stenström

Kalevala nästa år!

Västanå Teater i Sunne, 60 km nordväst om Karlstad, har skapat sig ett gott rykte för sin sommartheater i Berättarladan i Rottneros park.

Förra året spelade man Selma Lagerlöfs "En herrgårdssägen", i år har man gett en dramatisering av hennes relativt okända roman "Bannlyst".

Nästa sommars teater är redan spikad: då ger man sin version av Kalevala!

Premiär kring midsommars 2009.

K.R.

Om en finländsk arbetarfamiljs öden i Sverige

Leena Axelsson kom till Sverige med sin familj 1951. Sverige behövde den finska arbetskraften i skogen.

– Det gick bra att hugga, för **Antti** passade det fria arbetet med frisk luft. Han tyckte om att vara i skogen. Dom högg i veckorna men på lördagskvällen söp de sig fulla.

Det är huvudinnehållet i den bok som Leena skrivit. Hon berättar rakt på sak om familjens kamp att finna fotfäste i det nya landet. Hon berättar om resan till Sverige på den stora båten, och den första kontakten med språket.

– En fin tant och farbror pratade på ett främmande språk. Han tog mina kartonger. Dom tittade vänligt på mig.

– Ska vi hjälpa dig? Fast jag förstod inte orden för det var nog svenska, tänkte jag. Jag nickade och tänkte att svenskarna var nog snälla.

Så småningom lärde sig Leena språket. Mamma **Eeva** lyckades aldrig lära sig, inte heller fadern. Leena fick oftast hjälpa till hemma. Där var det aldrig problem, men då Eeva blev sjuk och måste till doktorn måste Leena vara med.

Det gick bra för Leena då hon började skolan tack vare en förståndig lärarinna, som tog hänsyn till de finska barnens språksvårigheter. Kontakten med de svenska barnen lyckades Leena klara bra, fastän de vuxna inte ville att deras barn skulle leka med "finningarna".

Här får man veta mycket om de finska arbetarnas svårigheter men också om deras glädjemen. Lördagarna bastubad är ett måste även om svenskarna tyckte att det var något konstigt som finnarna hade för sig. Alkoholproblemen gör att många familjer får lida mycket.

Boken är lättläst, man sträckläser den. Språket är enkelt och rakt på sak. Kanske hade boken vunnit på att korrekturläsa en gång till. Smärre stavfel förekommer. Men det är inget som minskar bokens värde.

Pirkko Ahlin

Leena Axelsson: Till och med flugorna är likadana. Egen utgivning. 2008.

På gång i lokalföreningarna

Gävle-Dala

Hoforsgruppen träffas sista onsdagen varje månad. Ring Jouko Rajaniemi, 0290-24917, om lokal.

Gästrikegruppen fortsätter att träffas den andra tisdagen i varje månad kl 13 i Gävle på Studieförbundet, Norra Köpmangatan 12 A.

Mötesdagarna i höst blir 9 september, 14 oktober, 11 november och 9 december.

Har du frågor, ring Eva Andersson, tel 026-195417.

Hälsingegruppen träffas under 2008 sista måndagen i månaden kl 13 på Studieförbundets lokal, Björkhamregatan 32, Bollnäs. Kontaktperson är Arja Rohlin, tel 0278-40407.

Leksandsgruppen återupptar verksamheten i september.

Göteborg

Torsdag 4 sept: **Dagsutflykt** till Ale Stenar, Käseberga.

Onsdag 17 sept: **Kräftkalas** kl 15, Brf Alberts lokal, Ö Skansgatan 8. Anmäl till Kaija Ohlsson, 031-528986, eller Hilka Engström, 031-472682, senast 8 sept.

Torsdag 25 sept: **Resa till Köpenhamn**, träff med danska Finneborn. Anmäl intresse till Kielo Bengtsson, 031.3306665, senast 15 sept.

Onsdag 15 okt kl 15: **Medlemsmöte**, Brf Alberts lokal, Ö Skansg. 8.

Söndag 19 okt kl 14, **möte** i Trollhättan, Vallmovägen 5, bv. Alpo Murrberger visar någon av sina filmer. Anmäl till Irma Ahlenius, 031-542672, eller Kielo Bengtsson, 031.3306665, senast 9 okt.

Onsdag 3 dec kl 15. **Julfest** i Brf Alberts lokal, Ö Skansg. 8. Anmäl till Ritva Garre, 031-872365, eller Hilka Engström, 031.472682, senast 24 nov.

Hemsidor

Riksförbundets hemsida har adressen www.krigsbarn.se – där finns även länkar till andra webbplatser.

Centralförbundet i Finland har en ny proffsig och välskött hemsida med adressen www.sotalapset.fi som är väl värd att besöka, bl a med engagerad debatt.

Den innehåller nu också sidor på svenska.

Mellansverige

Karlstad, vecka 46, (10-16 nov), **Kura skymning**, Stadsbiblioteket. Årets tema: Käelek i Norden. Uppläsning ur en bok av Eeva Kilpi. Mer info i medlemsbrev i oktober.

Gotland

Medlemsmöte 22 sept kl 18.00 i Kafé Björkstugan i Visby. Anmälan till Liisa Raita, tel 0498-33118.

Sydsverige

Höstmöte med ålagille, Skillinge, tisdag 14 oktober.

Stockholm

Medlemsmöten i regel första tisdagen i månaden på Kristinehov, Kristinehovsg. 2, kl 14. Anmäl tre dagar före till Hillevi Näsström, tel 08-58017823, eller Soili Andersson, tel 08-822242.

2 september: **Höstsamling** med räkfrossa. Presentation av kommande program.

7 oktober: **Eric Björklund** berättar om sin bok "En mur mot öst".

4 nov: **Ensio Hutter**: En krigsveteran från Ingermanland berättar.

16 dec: **Julfest**, 120 kr, med trubaduren Per Sörman.

Jorma Paldanius har lämnat oss

Jorma Paldanius, Norrköping, avled 30 maj 2008 efter en lång tids sjukdom. Varken cellgifter eller strålbehandling kunde stoppa cancer.

Han tillhörde föreningen Ostkustens finska krigsbarn där han var en mycket populär medlem med sitt glada och lättsamma sätt. Vi minns honom med glädje även från några Riksmöten.

För några år sedan gav han ut sin bok "Det lilla krigsbarnet Jorma", och den respons han fick gladdade honom mycket och bar honom genom svårigheterna.

Jorma var född 1935. Han kom som krigsbarn till Kiruna dit han återvände sedan han fullföljt faderns påbörjade bygge på gården hemma i Finland. 1965 kom han till Norrköping där han blev egen företagare.

Kai Rosnell

RFK-info

Riksmötet 2009 arrangeras av Stockholmsföreningen. Tid och plats är ännu inte bestämt.

Ska du flytta?
Meddela ny adress!

Fotoutställning i Höör

Under sommaren, från 26 juni till 15 augusti, visade jag flera fotocollage med krigsbarn på sjukhus och barnhem. En del av dem fanns med på Frostavallen förra året, men mycket var nytt.

Utställningen fanns i det gamla skolmuseet i Höör. Tack vare att Skånska Dagbladet skrivit en artikel om utställningen och min bok droppade det

in en hel del besökare. Många var krigsbarn eller hade andra finska relationer. En och annan turist tittade också in.

En fantastisk sommarsol var en svår konkurrent om besökarna. Men det gick ju inte att beställa regn enbart till fredagar när utställningen var öppen.

Tapani Rossi

Avs: RFK
c/o Kai Rosnell
Kölångsvägen 10
741 42 Knivsta

B-POST

...lindades och lades i en krubba...

"...hon födde sin son... Hon lindade och lade honom i en krubba..."

Lukasevangeliets berättelse om Jesu födelse passar också in på **Michael Kallaanvaara**.

Han föddes i Rovaniemi 27 juni 1941, någon dag efter det att fortsättningskriget bröt ut.

– Det blev häftiga ryska bombangrepp mot Rovaniemi de dagarna. Husen stod i brand. Var kunde min mor föda? undrar Michael.

Han föddes i alla fall, men hans mor vet inte var det skedde. Ingen vet.

– Det kan mycket väl ha varit i ett stall, ett uthus, säger Michael.

Där slutar likheten med Jesus.

Michael döptes till **Viljo Johannes** och växte upp i en krigshärjad stad med ständig otrygghet.

Än värre blev det efter vapenstillståndet med Sovjet i september 1944. Då skulle de tyska trupperna i Nordfinland fördrivas och hela Lappland utrymmas.

Fram och åter

Viljo och hans två år äldre (halv-)syster Anja Paula Peuna hamnade i Sverige, först på "inkvarteringen" i Norsjö, sedan hos lantbrukaren **O.E. Lundström** på samma ort.

– Jag minns att jag skickades fram och tillbaka många gånger mellan Norsjö och Rovaniemi, berättar Michael (f d Viljo).

Enda dokumentet

Enligt officiella svenska handlingar kom Viljo inte till Sverige förrän 1956, som frisörlärling. Hans tidiga vistelser i Sverige finns inte dokumenterade – mer än i Hjälpkommitténs arkiv. Där får man av registerkortet veta att han kom hösten –44 och vistades hos Lundströms i Norsjö

Det är enda dokumentet som han

Här på Riksarkivet fann Michael Kallaanvaara äntligen bevis för att han kom till Sverige redan under kriget.

Foto: Kai Rosnell

kan förete när han ska bevisa att han var krigsbarn.

Hans far överlevde kriget men dog 1946 när han hamnade under ett tåg.

– Dom sa bara att nu är din pappa död, minns Michael.

"Full och galen"

På ett bönemöte (!) i Norsjö fick han läsa upp en egen dikt. En strof:

"när jag blir stor
ska jag åka till Stockholm
och gå på Nalen
och fröjda och bli full och galen..."

Som 14-åring skrev han sitt första filmmanus, "Tre steg i natten". (Filmdes och visades enbart i kamratkretsen.)

Så småningom hamnade han på Vindelns folkhögskola där han började skriva och syssla med teater. Han jobbade som journalist och fotograf på Västerbottens Folkblad, hamnade i Borås där teaterchefen **Hans Råstam** lät honom hoppa in som skådespelare.

När han började i det yrket bytte han namnet Viljo till Michael.

– Jag har aldrig ångrat att jag hop-

pade på skådespelaryrket, säger Michael, som kom till Svenska Teatern i Helsingfors (med huvudrollen i musikalen Hair som tung merit).

Fem år på Dramaten

De sista 20 åren före pensioneringen arbetade han på Stockholms Stadsteater med **Gert Bokpräntare** i Mäster Olof som mest minnesvärda rolltolkning.

– Och fem år på Dramaten, det kanske retar **Persbrandt**...

Han har också medverkat i en lång rad spelfilmer, t ex Kådisbellan och Höjdhopparn. Och han har läst in **Ingmar Björksténs** "Krigsbarnet" som talbok.

Han har fem barn och...

– Nu spelar jag min bästa roll, som farfar till nio barnbarn, säger Michael och bjuder på ett förlösande skratt innan han återgår till att redigera en liten film-snutt för dem.

Och så har han blivit "ambassadör" för sin gamla hemkommun Norsjö. Han efterträdde Torgny Lindgren.

Kai Rosnell